

**СУ „Св. Климент Охридски”
Богословски факултет**

С Т А Н О В И Щ Е

**на дисертационен труд за придобиване на
научна и образователна степен “доктор”**

Автор на дисертационния труд: Калин Апостолов Ангелов

*Тема на дисертацията: “ИДЕАЛЪТ ЗА АСКЕТИЧЕСКА ОБЩНОСТ В
АСКЕТИЧЕСКИТЕ ТВОРБИ НА СВ. ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИ”*

Научен ръководител: Доц. д-р Светослав Риболов

Рецензент: Доц. д-р Костадин Кирилов Нушев

1. Общо описание на дисертационния труд

Представеният за рецензия и публична защита дисертационен труд на Калин Ангелов обхваща обем от 222 стандартни машинописни страници и е посветен на аскетическите произведения на св. Василий Велики, които са определящи за неговото учение за християнското подвижничество и монашеско богословие. Научните изследвания по темата на дисертацията са проведени в Катедра „Систематическо богословие” при Богословския факултет на Софийския университет в рамките на докторантура по научната специалност *Патрология* под научното ръководство на доц. д-р Светослав Риболов.

Актуалност на научната проблематика, цел и задачи на изследването

Дисертационният труд е посветен на важен и актуален проблем – изследване и представяне на идеалите за християнската духовна общност на братолюбие, които са разработени систематично в корпуса от аскетични творби на св. Василий Велики и са възприети в Православната традиция на Църквата като определящи за структурата и характера на общежителното монашество. Темата има важно значение както за богословската наука и християнската *аскетика*, така и за християнската *антропология* и приложна *етика* в контекста на православната *духовност*.

Актуалността на изследвания проблем за аскетическото учение на св. Василий Велики, във връзка с неговите възгледи за човека и духовното му общение с Бога, е свързана с необходимостта от проучване на корпуса от автентични аскетични творби на светия отец и осмисляне на неговото богословско наследство с оглед на църковната традиция и съвременното състояние на научните изследвания по темата. Авторът предлага задълбочен и всеотраслен критичен анализ на текста на основните съчинения от *Аскетикона* на св. Василий Велики – на-важните текстове с подвижнически и монашески правила, които сам църковният учител е обединил в общ корпус на аскетическото му творчество и е познат на църковната традиция като авторитетна антология от подвижнически правила. Тези творби са в основата на учението на светия отец за човека и връзката му с Бога, борбата с греховните страсти и подвижничество в християнските добродетели, които изграждат личността на християнина по пътя на спасението в благодатния живот на Църквата. Въз основата на тези правила се изгражда и общността на християните чрез изпълнение на Христовите заповеди за братска любов и милосърдие към ближните и служение на ближните според даровете на Светия Дух. Съчиненията от *Аскетикона* имат основополагащо място в православната патристична мисъл и наследството на кападокийската богословска школа като определят характера на малоазийското монашество и принципите за общежително устройство на християнската общност в традицията и православната духовност на Църквата. В тях се

разкриват идеалите за братство, човеколюбие, обща молитва, труд и споделяне на благата, служение на ближния и послушание към Бога в изпълнение на Христовите заповеди под духовното напътствие и ръководство на опитен наставник и авторитетен учител на добродетелния подвижнически живот.

В рамките на дисертационното изследване авторът аргументирано излага своето виждане, становище и оценка за актуалността на изследваната проблематика и състоянието на научните изследвания като очертава своето разбиране за нейния научно-богословски и приложно-етически характер. Това мотивира и избора на научно-богословски методи за критична работа върху текстовете и систематичен подход към анализа на поставените проблеми в рамките на темата за идеала на аскетичната общност в поученията на св. Василий велики. В процеса на своята работа дисертантът е очертал ясно предмета и задачите на своето изследване с оглед целите за реконструиране на идеала на общежителното монашество и общите християнски принципи и напътствия за добродетелен живот в духовната общност на Църквата. В хода на изследването авторът се придържа стриктно към целта на своето научно-критично проучване и предлага обоснован опит за реконструиране на историческия контекст на възникването на поученията към монашеските общности в Понтийската област и задълбочен систематичен поглед към текстовете от учението на светителя. Въз основа на този анализ на *Аскетикона* той пристъпва и към систематично проучване на връзката между учението за човека и изграждането на християнската общност на любовта и практическото човеколюбие към която ръководи светият отец своите духовни ученици.

Структура и план на дисертационното изследване

В структурно и композиционно отношение дисертацията е изградена въз основа на поставените три основни задачи на изследването – научно-критично изследване на текста на аскетичните творби на св. Василий Велики от неговата антология с подвижнически поучения, богословски анализ на християнските антропологични възгледи на светия отец във връзка с учението за Бога и теоцентричния характер на учението за човека и духовните правила за изграждане на църковната общност от християнски подвижници според идеалите на апостолската община в Йерусалим и новозаветните наставления за „благоприличие и ред“ в живота на Христовите ученици и последователи в древната Църква. Това разпределение на съдържанието и избраната логическа структура на изложението съответстват на методологическия подход към основните проблеми и аспекти на темата и кореспондират с предмета и целта на изследването. То определя логически и структурата на критичното изследване на текста и систематичното изложение чрез последователното разглеждане на по-важните богословски и антропологични въпроси на подвижничеството, послушанието към Божията воля, борбата с греховните страсти и изпълнението на Христовите заповеди чрез упражняване в добродетелите на човеколюбие и любовта към ближния, практическа активност в служение на църковната общност и молитва, които имат библейски, нравствен, аскетически и приложен характер.

Първата глава от дисертационния труд е посветена на богословско-историческо изследване на основните съчинения от корпуса на аскетичните творби на св. Василий и са проследени важни историко-критични моменти от тяхното възникване, автентичност и обстоятелства на тяхното създаване. В дисертационния труд в тази част е представен подробен библиографски и тематичен обзор на по-важната, съвременна и релевантна с оглед на темата на дисертацията, богословска, патристична и научно-критична литература по изследваната проблематика. Авторът е разгледал подробно съдържанието и текста на основните аскетични съчинения на светия отец в контекста на ръкописната традиция на православно църковно предание и на по-важните

съвременни критични и богословско-систематични изследвания, свързани с проблематиката на патристичното учение за човека, богопознанието и нравственото подвижничество като основа за изграждане на християнската общност на любовта към Бога и ближния.

Втората глава на дисертационния труд е посветена на учението на св. Василий Велики за човека чрез проследяване на ключови понятия и основни характеристики от него, които имат пряка връзка с аскетическите му възгледи и условията за изграждане на идеалите на църковната общност от подвижници и усърдни изпълнители на заповедите на Христовата любов. Основните библейски понятия за Божия образ и Божието подобие у човека (Бит.1:26-28) са представени в тяхната дълбока връзка и различие и ключово значение за изпълнението на Божията заповед за духовното израстване на човека като личност чрез усъвършенстване в молитвата, изпълнението на Христовите заповеди и любовта. Тези въпроси са разгледани във връзка с аскетическите принципи за молитва и помнене на Бога, изграждане на добродетелни нагласи и разположение на волята в изпълнение на евангелските заповеди за човеколюбие и практическо милосърдие в общунието с ближните и служение на Бога в братската християнска общност. Всички тези въпроси са разгледани според класическата патристична визия на кападокийското богословие и апостолското предание на Църквата. *Третата глава* от дисертационния труд е посветена на принципите на аскетичната общност от християнски подвижници, духовното служение на ближните и устройство на християнското общежитие както като монашеско братство, така и в по-широкия църковен контекст на християнското подвижничество и общение в любовта между християните по пътя на спасението. Анализът на изследваната проблематика е извършен задълбочено и в широк тематичен обхват като са разгледани различни елементи от доктрината за естествените дарби и склонности на човека към добродетелен живот, ролята на греха като противоестествена сила, която покварява душевните сили на човека и го отклонява от пътя на послушанието към Божията воля чрез библейската екзегеза на св. Василий на ключови свещени текстове и придържане към апостолската традиция и новозаветните универсални принципи за човешкото усърдие за нравствено подвижничество на отделната личност и общението с ближните в християнската милосърдна любов в духа на гръцката патристична традиция и монашеските правила. Разнообразната библейска, богословска и антропологична проблематика в тази първа глава от дисертацията е интерпретирана според основните насоки на църковно-аскетичната християнска традиция и избраната методология с очел очертаване на идеалите на братолюбието и християнската братска общност в духа на апостолското предание. В *заключението* към дисертационния труд са формулирани и изведени по-важните резултати от изследването и е аргументирана тезата на автора в изпълнение на целта и задачите на научната разработка. Ценен принос в работата на Калин Ангелов е предложеният превод на български език на изследваните аскетични съчинения на св. Василий Велики, които са познати у нас чрез превод от руските издания на светоотечските творения на светителя в издания без съответните научно-критични характеристики.

Научни изводи и приносни моменти на дисертационни труд

Като цяло дисертационното изследване се движи в рамките на научния и изследователски подход на патристичните изследвания, а анализът на основната проблематика е издържан в рамките и контекста на съвременните научни трудове, с необходимия академичен стил и стандарти за литературно-критично, богословско и патристично изследване. В своето проучване на темата и книжовното наследство на св. Василий велики Калин Ангелов е подходил сериозно и задълбочено към основната аскетическа проблематика като демонстрира добросъвестно, компетентно и критично

отношение към предмета и задачите на своето проучване и добро познаване на съществуващите изследвания по темата в българската и чуждоезичната богословска литература. Основните изводи от дисертационното изследване се изграждат на базата на добро познаване на досегашните научни и богословски изследвания в областта на *Патрологията* и другите близки научни области на Православното богословие, добро познаване на изворите и вторичната научна литература, които са използвани критично с оглед на избрания изследователски подход към темата и предмета на дисертационния труд

В заключение следва да се отбележат и приносните моменти в дисертационния труд, които са посочени и в автореферата. Това е цялостното изследване на корпуса от аскетични съчинения в творчеството на св. Василий Велики, рецепирани в църковната традиция като определящи за монашеството *подвижнически правила* и познати на ръкописната църковна традиция като авторитетен светоотечески сборник. Представяне на собствени виждания за съотношението между основните понятия от аскетическото учение на св. Василий Велики във връзка с изказани научни мнения и тези в контекста на съвременната научна дискусия и авторски превод на текстовете от *Аскетикона* на български език, с което се допълват изворите от патристични текстове и се предоставя възможност за нови изследвания в областта на християнското аскетично предание на Църквата.

Авторефератът на дисертационния труд е изготвен съгласно изискванията и отразява подробно, коректно и точно основните тези, съдържанието и структурата на изследването като посочва и основните приноси на дисертацията. Налице е и необходимият брой научни публикации във връзка с темата на дисертацията, които свидетелстват за конкретни резултати и постигнати изследователски успехи в хода на работата, проведена в рамките на докторантурата.

Като редакторска *забележка* по отношение на заглавието на дисертационното изследване може да се посочи необходимостта от прецизиране на формулировката на темата с цел избягване на тавтологията с повтарящата се употреба на определението „аскетически“ и възможност за използване на възприетото в славянския свят понятие за „подвижничество“, и производните от него определения, като еквивалент в смислово отношение на гръцкото „аскеза“ и „аскетически“. На определени места също е необходимо езиково и стилистично прецизиране на някои изрази от сложната в езиково отношение богословска и аскетична терминология на трудните за изследване въпроси, които са предмет на изложението в текст.

Независимо от тези редакционни бележки и препоръки съдържанието на дисертационното изследване като цяло съответства на формулираната тема и изследователски проблем, изпълнява успешно поставените задачи, а основните изводи и резултати подкрепят и аргументират основната авторска теза. Въз основа на посочените достойнства и конкретни резултати от изследването оценявам представения дисертационен труд като отговарящ на изискванията на закона и правилника за докторска дисертация и убедено препоръчвам на научното жури да присъди на Калин Ангелов образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 2.4. Религия и теология.

06.10.2025 г.

Доц. д-р Костадин Нушев.....